

Jak se učit společenské odpovědnosti

Předehra z Katalánska

Když před lety v Katalánsku propukaly občanské protesty, nebylo to zčistajasna. Katalánsko mělo od zbytku Španělska odjakživa odlišnou náuru. Netajilo se tím, že se jim nezdá vlastní role v rámci celého Iberského poloostrova. Separatisté upozorňovali na ekonomickou nerovnováhu, nedostatečné sociální programy, politickou nezodpovědnost, zadlužování a další problémy, jak už se tak běžně v každé zemi vyskytují. Na své námítky i na sklony k oddělení od zbytku Španělska nedostávali od vlády příznivou odezvu. Spíše represivní. A tak často lidé vycházeli do ulic. Příliš se tím nevyřešilo, ale témata byla pro mnohé lidi stále naléhavá.

V roce 2014 proběhlo [referendum](#) o nezávislosti Katalánska s jednoznačným výsledkem, o budoucnosti ale zdaleka nebylo rozhodnuto. Po dalších politických konfrontacích i pouličních nepokojích přislíbila španělská vláda další [referendum o nezávislosti](#) na rok 2017. Z něj vyústila [katalánská krize](#) a nakonec i jednostranné [vyhlášení Katalánské republiky](#). Ta však neuspěla u ústavního soudu, nebyla oficiálně uznána a nakonec byli její představitelé souzeni.

Z nepřehledných masových demonstrací pro a proti osamostatnění, si pamatujeme možná tak [atraktivní záběry bubeníků](#), kteří v rytmickém a naléhavém souznění projevovali svůj občanský postoj. O celé historii protestů si netroufám vyprávět, chtěl jsem tím jen navodit atmosféru, po které v horkokrevném Katalánsku proběhly alespoň nějaké společenské korekce. Tím se dostanu k dalšímu.

Lze demokracii vykonávat online?

Uřídit velké město není jednoduché. Ale dá se to vylepšit. Díky radnici v Barceloně vznikl v roce 2016 projekt podporující občanskou emancipaci. Radnice nabídla zapojit participačním procesem občany k samosprávě města. Jak posilovat komunity, jak je naučit zacházet se svými občanskými pravomocemi a jak prosazovat občanské potřeby na komunální, nejen na té nejvyšší politické úrovni. A jak to v mnohamilionovém městě udělat online.

Pod nově vzniklou asociací vznikl projekt internetové participační platformy vyvíjený s otevřeným kódem a určený městům. Nejprve tedy pro Barcelonu. Jmenuje se [Decidim](#), což je v katalánštině něco jako Rozhodujeme. Rád bych jej více představil.

Software Decidim je vytvářený komunitou a pro komunity. Tím se nejvýrazněji liší od podobných projektů na zapojování občanů, které se sice vyskytují v Čechách, ale jsou vyvíjené na jiném ideovém základě, z jiných pohnutek a / nebo přímo na obchodním modelu.

Participace v Čechách už dávno je...

Když jsem se na participaci zeptal předsedy české asociace Zdravá Města, odpověděl mi,

že české obce se jí zabývají už dvacet let. Takže pro mnohá zastupitelstva není žádnou novinkou. V Čechách převládá způsob, jak si participaci jednotlivé úřady představují. Děje se tak různě, s obměnami podle finančních možností i velikostí obcí.

Znám jeden takový postup osobně. Jde o vyhrazení fixní investiční částky z městského rozpočtu, o kterou každý rok občané města soutěží. Lidé přinášejí veřejně prospěšné nápady, které zároveň nekolidují se strategickými, nebo jinými dlouhodobými záměry města. Proběhne předběžné hodnocení proveditelnosti a u průchozích nápadů pak občané města hlasují. Vítězné návrhy město z určeného rozpočtu realizuje.

Tady bych si dovil komentář, jak tento způsob participace vnímám. Je fajn, že “doplňující” možnost rozhodovat v rámci rozpočtu městské samosprávy existuje. Občanům je defakto povoleno vymýšlet jednodušší nápady typu vybudování dětského hřiště na místě, kde ještě není, nebo umístění retardéru na vozovku. Anebo provozní či finanční podporu menší společenské, nebo kulturní aktivity.

Občané jednotlivě sepíší své nenaplněné potřeby a postřehy, které by v ideálním případě úřad řešil v rámci běžné starosti o údržbu a rozvoj města. Občas vymýšlejí léky na bolístky města, které se ale mají řešit spíše uvažovaným rozhodnutím a s nesrovnatelně kvalitnějšími podklady a informacemi o stavu té které municipality. Ty se ani do veřejného hlasování o občanských nápadech nedostanou.

Samotné hlasování občanů o podaných návrzích je pak jednoduchým hlasovacím procesem na úrovni internetové ankety. Vylepšeno mobilní validací. Sláva vítězům a poděkování neúspěšným. Zbývá podněty realizovat.

V takto nastaveném rámci je prakticky nemožné, aby občané rozvinuli nějakou větší strukturovanou diskusi o větších tématech nebo potřebách, které ve městě rezonují. Nebo vyvinuli úsilí uvažovat o tom, co je v dané příležitosti nejvíc užitečné. Ani se to po nich nechce. Soutěží pouze o podporu co nejvíce hlasujících.

Dalo by se namítnout, že na komplexní, strategická, nebo ideová témata jsou tu jak odborní plánovači, tak i místní politické buňky. Výsledky politické akcentace témat mezi lidmi by se měly projevit v komunálních volbách a následně výměně Městské rady. Taková výměna pak předurčuje politickou linii v prioritách při budoucích hlasování městských radních.

Potíž je v tom, že komunální volby jsou i v nejmenších územně správních celcích často nahlíženy prizmatem “celostátních parlamentních partají” takže lidé mnohdy chtě-nechtě hlasují o kandidátech podle celostátní stranické afinity. Považují to za strategii, která alespoň trochu posílí jejich hlas a zájmy. Podobně to vnímají i kandidáti voleb. To je možná účinné v krajích, ale v menších volebních okrscích to nemusí být tak přímočaré. Tam prospívá osobní přístup konkrétních lidí.

S tímto volebním modelem si dokáží představit fungování městských zastupitelstev jako servis. Nedokáží si představit s nimi veřejně diskutovat nějaké nadstavbové ideje a vize vztahované k místu a období, které jsou místní lidé ještě schopni pojmout. Proto mnohdy v místě takové vize chybí. Jsou zástupně nahrazeny prvoplánovou ekonomikou, což se

dlouhodobě projeví orientací na naplnění komunálním konzumem a na podnikatelský oportunismus těch ostřeji zorientovaných.

Velká města jsou schopna a vedena okolnostmi do velkých projektů, velkolepých architektonických návrhů a rozvojových nápadů, na které mají své instituty plánování a rozvoje. Občanům ve vhodné fázi předkládají návrhy územních plánů, nebo sádrové domečky modelů, ke kterým se dají dělat připomínky. Menší města a obce se přes veškeré úsilí o rozvoj a blahobyt snaží spíš šlapat vodu aby měli nos nad hladinou, protože ekonomicky na to prostě nemají kde brát.

Aby nedošlo k mylnému pochopení mého dosavadního popisu. Komentuji sice zažité a ustálené procesy, shledávám, že víceméně vedou k vytýčeným cílům, ale ... ve významu slova "polis" jako občanské společnosti, to k zapojení a odpovědnosti lidí vede jen slabě.

Tady se pak otevírá úplně nové spektrum témat, které mi ve veřejné diskusi chybí: Kde a jak se tedy má občan s demokracií jako spoluúčastí na rozhodování setkávat na vlastní kůži? Jak se jí má naučit, pochopit, vytrénovat? jak v ní být užitečný?

Je to možné výukou na základních a středních školách gymnazijního typu? Vysoké školy a jiné soukromé instituty možná vzdělají budoucí europoslance, ale ti už se do své rodné obce s rozšířenou působností těžko vrátí. Sledováním politické reprezentace v médiích, diskutováním domrtva na sociálních sítích, ani implantováním zbytečné prezidentské volby do ČR se demokratickým procesům naučit nedá.

Co tedy nabídnout jiného?

Projekt Decidim svým prostředím umožňuje provádět procesy, které byste čekali spíš u velké "parlamentní politiky" Přijměme jej jako strukturovaný postup strategického vyjednávání většího počtu lidí.

Setkáte se tam s nastavováním a vysvětlením kroků participativních (podobně jako legislativních) procesů, tak i stanovením rozsahů působností, zainteresovaných osob a kompetencí.

Další dimenze je v definici rolí a uživatelů. Uživatel je zde přirozenou jednotkou schopnou vyjadřovat se k předloženým návrhům, debatám... Může podle možností i debaty otevírat, podávat vlastní návrhy, přidávat pozměňovací návrhy. Hlasovat o cizích návrzích, nebo o položkách rozpočtů.

Aby bylo možné prosazovat společné zájmy, je možné vytvářet struktury podobné reálnému prostředí v politice. Uživatel může být členem neformální diskusní skupiny, reálné politické strany aktivní v této platformě, nebo pracovní skupiny, účastnit se různých typů veřejných nebo stranických shromáždění, na který se jedná o konkrétních krocích. Online.

Další kapitolou jsou procesy voleb, velmi podobné místnímu nebo republikovému referendu. Prostě účastnit se věcí veřejných a být odpovědný za svůj hlas. To se vám v komentářích na sociálních sítích nestane.

Scénářů jak naplnit procesy participace je zde poměrně dost a navíc lze prostředí doplnit o rozšiřující funkčnost, která doplní chybějící vlastnosti.

Aplikace Decidim tu není nějakou simulující hračkou, která by se dala pro účely voleb snadno zneužít. A neslouží ani k nějakým prvoplánově nátlakovým křikům z internetového davu. Uživatelé kvalifikovaní pro vyjadřování a volby se podrobují identifikaci na základě jejich poskytnutých a zároveň dostupných oficiálních dat. V městech, v kterých je Decidim používán, to mohou být například databáze identit u státních institucí. Hlasování občanů je pak pro města závazné.

V neposlední řadě bych dodal, že s touto aplikací se dají naplnit i nestranické, nekomunální a občansky důležité potřeby, jako jsou veřejné průzkumy zájmů a společných potřeb občanů, nebo konsolidace spontánního hnutí zabývajících se konkrétním fenoménem. Vždy však záleží na odpovědném vedení s pomocí facilitátorů a dozorců procesů, kteří pomáhají uživatelům k zapojení.

Dnes se platforma Decidim používá ve více než 100 městech dvaceti zemí po celém světě. Namátkou tedy města a organizace ve Španělsku, Francii, nebo Finsku.

Bylo by fajn říci, že software na cokoliv bude stále jen hloupým nástrojem. Jeho užitečnost naplní pouze lidé, kteří jej budou používat. Nemám tedy přehnané techno-optimistické představy, že software zařídí instantní demokracii. Může ale pomoci tam, kde už jsou dobré zkušenosti s přizváním veřejnosti k vyjádření o městských záležitostech.